

АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Стаття

заступник директора
з навчально-виховної роботи
учитель хімії вищої категорії,
«вчитель-методист»
Баранюк Тамара Дмитрівна

Фастів-2015

АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Перед школою поставлено завдання підготовки дитини до успішної соціалізації та усвідомленого вибору професії. Проблема професійного росту людини, її успішності є центральною для акмеології. Акмеологія – це наука, яка почала формуватись як самостійна наукова дисципліна в 90-і роки ХХ століття. Виникла на стику природних, суспільних і гуманітарних дисциплін і вивчає закономірності й феномени розвитку людини на сходині її зрілості й особливо при досягненні нею найбільш високого рівня в цьому розвитку. Терміном «акме!» позначаються вершини, яких досягає людина у своєму розвитку.

Проблемі розгляду акмеології як нової парадигми освіти присвячені дослідження А. Деркача, А. Бодалева: «Предметом акмеології в широкому розумінні є об'єктивні й суб'єктивні фактори, що, взаємодіючи один з одним, сприяють або перешкоджають прогресивному розвитку дорослої людини, а також закономірності та механізми, що дозволяють дорослій людині досягати у своєму розвитку вершин – «акме!».

Таким чином, «Акме» – це шлях досягнення вершин.

Акмеологічний підхід до освіти стає особливо актуальним у зв'язку із загостренням проблеми якості сучасної школи».

Ключова ідея розвитку сучасної загальноосвітньої школи — якість освіти. «Якість шкільної освіти можна визначити як формування й розвиток особистості в аспектах її навченості, вихованості, виразності соціальних, психічних і фізичних властивостей», — наголошує акмеолог В. Панасюк.

Акмеологічний підхід у даний час є одним із прогресивних і перспективних для сучасної школи. «Суть акмеологічного підходу полягає у здійсненні комплексного дослідження й відновлення цілісності суб'єкта, що проходить ступінь зрілості, коли його індивідні, особистісні та суб'єктно-діяльнісні характеристики вивчаються в єдності, в усіх взаємозв'язках для того щоби сприяти досягненню його вищих рівнів, на які може піднятися кожний», — наголошує А. Деркач.

Актуальність акмеологічного підходу обумовлена особливим інтересом у педагогіці й

методиці до проблеми якості освіти та зростання професійного вибору випускника.

Пошук оптимальних, найбільш ефективних способів, що впливають на якість освіти, в останні роки тільки розширюється. Створюються нові педагогічні технології, актуалізуються вже відомі, оскільки все більш явною стає неспроможність традиційної освітньої системи відповідати новим соціокультурним та економічним умовам.

В акмеологічній школі дитина розвивається як індивід, особистість, ураховуються її індивідуальні особливості, формуються духовні та моральні цінності, розвиваються творчі здібності, уміння соціалізуватись, будувати відносини в колективі та соціумі.

А тому основною проблемою школи є:

«Упровадження акметехнологій для підвищення якості освіти, сприяння професійному вибору випускника та створення розвивального освітнього середовища».

Методична проблема: «Творчість і технологічність учителя в акмеологічній моделі школи».

У рамках даної моделі вирішуються такі завдання:

- відбір змісту освіти та педагогічних

технологій, що розкривають учням ціннісні життєві орієнтири та сприяють найбільш повній реалізації їх ціннісних і життєвих орієнтацій;

- розширення спектра освітніх послуг, що дозволяють школярам опанувати культуру самовизначення й самореалізації;

- збереження та зміцнення фізичного та психічного здоров'я школярів у всіх сферах їх діяльності;

- розвиток соціального партнерства, що сприяє соціалізації особистості школяра;

- відновлення виховної системи школи у зв'язку з новими напрямками в розвитку освітньої установи;

- удосконалення професійної компетентності й загальнокультурного рівня педагогічних працівників;

- створення системи моніторингу якості навчально-виховного процесу у «Школі соціального успіху»;

- виховання конкурентоспроможної особистості, формування конкурентоспроможної особистості всіх учасників освітнього процесу.

Реалізувати вказані завдання можна через:

- 1) *Упровадження акмеологічних технологій* у навчально-виховний процес, до них

належать:

- ігрові (дидактична гра, технології ігромодельовання);

- технології психоконсультації;

- тренінгові технології;

- технології розвивального навчання;

- технологія особистісно зорієнтованого навчання;

- метод проектів.

- 2) *Дидактичні ігри* кардинально змінюють технологію навчання. Суть їх полягає в тому, щоб розбудити пізнавальну активність дитини, сприяти становленню самостійності в мисленні й діяльності. Навчальна дидактична гра – варіативна форма організації, що динамічно розвивається, цілеспрямованої взаємодії всіх її учасників при педагогічному керівництві з боку вчителя. Сута цієї форми складає взаємозв'язок імітаційного модельовання та рольової поведінки учасників гри у процесі рішення типових навчальних задач досить високого рівня проблемності. Гра розкриває особистісний потенціал дитини: кожний учасник демонструє свої власні можливості окремо й у спільній діяльності з іншими учасниками. Дитина виступає творцем не тільки ігрових ситуацій, а і власної особистості, вирішує питання

самоврядування, знаходить шляхи та засоби оптимізації своєї діяльності, виявляє свої недоліки та вживає заходи для їх усунення, учиться переборювати психологічні бар'єри у спілкуванні з різними людьми, удосконалює якості своєї особистості. *Ігрові й розвивальні технології* сприяють розвитку в учнів ключових компетентностей, особистісних якостей, що врешті-решт впливає й на якість освіти.

3) Не менш значущим у контексті акмеологічної теорії є технологія, що отримала назву *«метод проектів»* і припускає орієнтацію на самостійну діяльність учнів, рішення певної проблеми, що передбачає використання різноманітних методів, засобів навчання, інтегрованих знань і вмінь з різних галузей науки, техніки, технології, творчих галузей. Для успішної реалізації методу проектів необхідні такі умови: наявність значущої проблеми та задачі; практична, теоретична й пізнавальна значущість передбачуваних результатів; самостійна (індивідуальна, групова, колективна) діяльність учнів; структурування змістовної частини проекту; використання дослідницьких методів.

4) Тренінгові технології та *технології психоконсультування* актуальні в роботі шкільного

психолога й кожного класного керівника. До навчального плану введено валеологічні та психологічні курси (*«Психологія спілкування»*, *«Практикум із психології»*), необхідні для вдосконалення учнів.

5) Пріоритетним для вчителя й керівника стає *проблема розвитку навчальної мотивації* учнів. Більше того, проведені дослідження показують, що учні старших класів, маючи високу мотивацію, тільки іноді (чи рідко) реалізують названі мотиви в навчальній діяльності. У переважній більшості учнів зовнішні та внутрішні мотиви виражені в однаковій мірі, при цьому навчальні мотиви в поведінці реалізується досить рідко. Моніторинг рівня розвитку навчальної мотивації в класі також свідчить про перевагу пізнавальних мотивів, усі учні прагнуть до досягнення успіху, мають високий рівень навчальної мотивації, завжди реалізують навчальні мотиви, мають високий ступінь розвиненості здібності до цілепокладання й недопущення невдачі.

6) *Соціалізація випускника*. Успішність соціалізації залежить від ціннісних орієнтацій і відносин, що складають ядро особистості. Багато в чому вона визначається запасом придбаних у школі знань, умінь і навичок, що будуть

характеризувати дитину як суб'єкта діяльності. Кінцевий результат використання акме-технологій – стійка здатність до самостійного вибору, самовдосконаленню, самореалізації в мінливих соціокультурних умовах. Саме акме-технології допоможуть учням пізнати себе, свій внутрішній світ, усвідомити себе частиною соціуму

7) *Управління проєктувальними вміннями вчителів.* Професійне становлення й розвиток педагога неможливі без сформованих проєктувальних умінь. «У даний час професіоналізм учителя визначається його здатністю до діагностики, прогнозування й моделювання педагогічного процесу, інакше кажучи, рівнем володіння проєктувальними вміннями». Учитель акмеологічної школи повинен бути дослідником, для якого надзвичайно важливими є аналітичні здібності, уміння визначати мету та завдання своєї діяльності, планувати методичну роботу (з урахуванням характеру науково-методичної діяльності школи, потреб суб'єктів освіти та реальних можливостей освітньої установи), уміння формулювати прогнозовані результати та коректувати свою діяльність на основі даних педагогічного моніторингу. Проєктувальні вміння необхідні

вчителю-акмеологу для вибудовування свого професійного росту, визначення тих професійних вершин, досягнення яких буде сприяти підвищенню педагогічної майстерності та якості освіти.

Наступними за оцінкою значущості треба назвати аналітичні й рефлексивні вміння вчителя, причому тут маються на увазі не тільки вміння аналізувати проведений чи побачений урок, уміння вчителя коректувати свою діяльність на уроці в залежності від ситуації, а й уміння узагальнювати свій педагогічний досвід, визначати найбільш перспективні й особистісно значущі для методичного самовдосконалення теми. Від ефективності методичної роботи (включаючи психолого-педагогічний супровід навчально-виховного процесу) безпосередньо залежить результативність педагогічної праці, тобто якість освіти. У зв'язку з цим цілком доречно розглядати систему роботи шкільного методичного об'єднання та його керівника зі створення умов для підвищення якості освіти. Сформовані в учителя *проєктувальні вміння* є необхідною умовою для їх ефективного розвитку і в учнів, причому не тільки на старшому ступені, а і в учнів основної та частково початкової школи.

Професійний феномен акме може виявляти та прогнозувати (діагностика); моделювати (конструювання еталона); простежувати у становленні й розвитку (корекція).

8) *Систематизація й оптимізація діяльності вчителя*, який працює над темою самоосвіти, розвиток у вчителів рефлексивних умінь, навичок узагальнення свого педагогічного досвіду. Методичний паспорт та інформаційна карта вчителя. Дані види робіт можна розглядати і як складові портфоліо вчителя, над чим нині працюють кафедри, методичні об'єднання. Варто звернути особливу увагу на результативність діяльності вчителів (їх успішність) і спробу включити у сферу їх науково-методичних інтересів акме-технології.

9) *Узагальнення досвіду роботи вчителів над темами самоосвіти*. Варто звернути особливу увагу на результативність діяльності вчителів (їх успішність) і спробу включити у сферу їх науково-методичних інтересів акме-технології (наприклад, технології розвивального навчання).

10) *Удосконалення діяльності шкільних методичних кафедр*, структурування системи роботи керівника шкільної кафедри. Одне з основних завдань кафедри, методичного

об'єднання — знайомство як із традиційними, так і з інноваційними формами роботи, педагогічними технологіями. «Педагогічні технології повинні забезпечити становлення особистості, успішної у професійній і сімейній сферах, яка знаходиться у згоді з іншими людьми і з самою собою» (А. Маслоу, К. Роджерс). У рамках кафедри організується взаємодія між учителями-предметниками, кафедра виконує координуючі функції, сприяє становленню особистості професіонала, створенню умов для апробації та реалізації у практиці акме-технологій. Кафедра об'єднання покликана й узагальнювати досвід роботи вчителів, проводячи предметні та методичні тижні.

11) *Діяльність класного керівника та вихователя* будується з урахуванням акмеологічних принципів і спрямована на формування у випускників навички побудови індивідуальної професійної й особистісної траєкторії розвитку. Цьому в чималому ступені сприяють дані моніторингових досліджень, що допомагають класному керівнику коректувати свою діяльність. Використання акметехнологій дозволяє запропонувати механізм проектування, створення власної професійної й особистісної

діяльності, це цілеспрямований процес, завдяки якому дитина усвідомлює чіткі перспективи своєї майбутньої професії, готується до добровільної активності в кар'єрному рості.

12) Важливим в акмеології є організація акмеологічного простору уроку, яка полягає в прагненні вчителя так побудувати, так змодельовати процес навчання, щоб кожен учень виявився в сприятливих для його розвитку умовах, відчував комфортний вплив всього освітнього простору уроку. Основою моделювання може стати еколого-психологічний підхід до створення розвивального середовища уроку (Е.А.Клімов, Г.А.Ковалев). Тоді модель акмеологічного простору уроку складається як мінімум із трьох основних компонентів: просторово-предметний; технологічний; соціальний.

Кожен із названих компонентів моделі складається з комплексу необхідних елементів.

Змістовно в *просторово-предметний* компонент акмеологічного простору уроку можуть бути включені:

- затишний кабінет, який володіє до ефективною роботою: теплий, добре освітлений, із необхідним мінімумом зручних модульних меблів;

- естетичний наочний і дидактичний матеріал розвивального характеру;

- ТСО: комп'ютер із виходом в Інтернет, телевізор із великою діагоналлю;

- символічна насиченість або атрибутика: наприклад, у кабінеті історії це можуть бути портрети та цінні висловлювання історичних персоналій, лінія часу, картини історичних місць і значущих подій, державна символіка і т. д.

Просторово-предметний компонент характеризує не стільки сукупність тих чи інших просторових або предметних «одиниць», скільки спосіб їх стимулюючого функціонування в даному просторі уроку для прагнення суб'єктів до *акме*.

Технологічний компонент складається з комплексу елементів, які дозволяють суб'єктам освітнього процесу включитися в різні види діяльності, концентруючи їх особистісний ріст і рух до успіху:

- діяльнісна структура освітнього процесу;

- стиль викладання, заснований на принципі розвитку партнерських взаємодій суб'єктів;

- особистісно орієнтовані форми навчання;

- гнучкість і розвиваючий характер програм.

Інакше кажучи, технологічний компонент – це педагогічне забезпечення розвиваючих можливостей освітнього простору.

Соціальний компонент несе на собі основне навантаження щодо забезпечення можливостей задоволення і розвитку потреб суб'єктів освітнього процесу у відчутті безпеки, в збереженні і поліпшенні самооцінки, у визнанні з боку оточуючих, в самоактуалізації.

Основні елементи соціального компонента:

- авторитетність учителя;
- взаєморозуміння і задоволеність усіх суб'єктів взаєминами;
- позитивні установки на діяльність і взаємодія;
- участь усіх суб'єктів в управлінні освітнім процесом;
- якісна результативність взаємодії суб'єктів.

Модель передбачає взаємозв'язок і співзалежність компонентів між собою. Так, «перетин» просторово-предметного і технологічного компонентів забезпечує зміст уроку. «Перетин» просторово-предметного і соціального компонентів створює певний психологічний клімат, а «перетин» соціального і технологічного – певний характер взаємовідносин

суб'єктів. Усі суб'єкти освітнього простору – вчитель і учні – знаходяться в епіцентрі моделі. Безумовно, вчителю належить ключова роль в організації акмеологічного простору уроку. Вчителі будуть професійно успішні, якщо вони відчують свій зв'язок з іншими людьми, розглядають себе в якості компетентних фахівців, які несуть відповідальність за свої дії і заслуговують довіри, що оцінюють себе як привабливих і коханих іншими людьми.

13) *Здоров'я дорослої людини є тією цінністю*, основи якої формуються в дитячі, підліткові та юнацькі роки. Існують усі підстави для розгляду здоров'я як однієї з важливих умов підвищення якості освіти. Від здоров'я людини, її вміння управляти своїми емоціями багато в чому залежить успішність у професійній та особистій сферах життя. «Фізичний і психічний розвиток дитини повинен бути визнаний пріоритетним, однак варто пам'ятати, що народженій фізично здоровою людській істоті від природи дається все, але ця заданість тільки в можливості, а реальністю її робить повноцінний розвиток у сприятливих умовах». Слід також зазначити такий безперечний факт: «Погіршення стану здоров'я дітей простежується від початку навчання у школі до

його кінця, тобто процес навчання у школі є чинником ризику для здоров'я учнів. Стрімко збільшується кількість функціональних порушень і хронічних захворювань. Половина дітей шкільного віку 7-9 років і більше 80 % старшокласників мають хронічні хвороби».

У даний час у поняття «здоров'я» включається моральне й духовне благополуччя. У зв'язку з цим модель здоров'я може бути представлена у вигляді його складових: фізичне, психічне, моральне. Моніторинг психічного здоров'я учнів середніх класів дозволяє зробити висновок про досить благополучну ситуацію.

Розгляд здоров'я учня з позицій акмеології цілком виправданий, оскільки досягнення вершин можливе за умови, що людина володіє навичками саморегуляції, управління всіма складовими здоров'я. «В акмеології поняття акме використовується й у більш вузькому значенні, коли мається на увазі досягнутий людиною у ході її життя найбільш високий рівень стану здоров'я, коли її поведінка як особистості виявляється відзначено найбільш яскравим для неї вчинком, який має позитивне суспільне значення, і коли діяльність її як суб'єкта знаходить вираження в

максимально можливому для неї й отримує матеріальне чи духовне втілення в конкретному результаті її творчості». Над даними проблемами працює творча група «Здоров'язбережувальні технології в освіті.»

14) Психологічний аспект, що реалізується в акмеологічному підході, припускає цілеспрямовану роботу із психолого-педагогічного супроводу навчально-виховного процесу, знайомства вчителів з акме-технологіями та їх апробації в умовах реальної загальноосвітньої школи. У зв'язку з цим дуже важливу роль відіграють методичні тижні психології.

Проблему якості освіти, що стала настільки популярною протягом останніх кількох років, можна вирішити з використанням акме-технологій, із вивченням теорії та апробацією акмеологічних принципів.

Незважаючи на недостатню розробленість методологічного й понятійного апарату акмеології, акмеологічні принципи, що стали складовою навчально-виховного процесу й управління школою, дозволяють запропонувати всім суб'єктам освіти нові моделі взаємодії та кінцевого результату діяльності школяра – учня.

Науковий інтерес до акмеології нині не слабшає. І акмеологія як принципово нова наука, джерела якої знаходяться в педагогіці та психології, і проблема підвищення якості освіти зараз активно досліджуються. Міждисциплінарний характер акмеології дозволяє шукати нові можливості, у тому числі створення й апробацію моделі акмеологічної школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антропова Л. В. Акме-технології в професійній підготовці вчителя адаптивної школи // Шкільні технології. -2003. -№ 6.-25С.
2. Бернс Р. В. Я-концепція вчителя// Педагогічна психологія: Хрестоматія/ Сост. В. Н. Карандашев, Н. В. Носова, О. Н. Щепеліна.- 2006.-346С.
3. Кузьміна Н.В., Пожарський С.Д., Паутов Л.Є. Акмеологія якості професійної діяльності фахівця. – Рязань – 2008р. – 76С.
4. Медведєв В.П. Про роль акмеології в сучасній професійній освіті// Фундаментальні дослідження. -2011 – С. 32-35.
5. Акмеологія та соціальна психологія на рубежі ХХІ століття. Під загальною редакцією А.А. Деркача, д.п.н., професора Члена-корр. РАО М.: Изд-во РАГС.- 2010.- 277 С.
6. Акмеологический подход как основа повышения качества профессионально-педагогического образования// Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова. – С.П., 2007. – № 6. – С. 194 – 199.
7. Акмеология [Текст]: учебник / под ред. А. А. Деркача. – М.: РАГС, 2002. – 681С.